

*магістр
Сумського державного
університету*

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри
германської філології
Сумського державного
університету*

*кандидат філологічних наук,
викладач кафедри
германської філології
Сумського державного
університету*

ПЕРЕКЛАД ЕМОЦІЙНО-ЗАБАРВЛЕНОЇ ЛЕКСИКИ В ПАРЕНТАЛЬНОМУ ДИСКУРСІ

Сімейне спілкування – процес розгортання міжособистісної взаємодії із застосуванням системи вербальних та невербальних кодів особами, що характеризуються близькими родинними зв'язками, які побудовані на почутті сильної емоційної прихильності, зі спільним ретроспективним та перспективним життєвим досвідом.

Парентальний дискурс як одна з дискурсивних практик етноспільноти через свою привабливість зазнає активних досліджень. У межах когнітивно-дискурсивної парадигми комунікація батьків та дітей досліджувалася, насамперед, у комунікативно-прагматичному плані (А.А. Бігарі [1], О.В. Бровкіна [4]).

Сучасний стан розвитку лінгвістики характеризується посиленням інтересом до механізмів лінгвальної репрезентації об'єктів позамовної дійсності, зокрема емоцій і почуттів комунікантів. Питанням емоційності та емотивності займалося багато вчених, зокрема, Я.В. Гнезділова [3], Є.Л. Носенко [5].

Інтегрування гуманітарних та соціальних дисциплін і розширення сфери інтересів лінгвістичних студій переорієнтовує сучасні мовознавчі студії у напрямі дискурсивного аналізу та засвідчує нагальну потребу вивчення засобів омовлення експресивності у парентальному типі дискурсу як контекстуалізованому спілкуванні, що й визначає актуальність цього дослідження.

Сімейно-побутова сфера – локус емоцій. Проте, незважаючи на дослідження парентального дискурсу, у лінгвістичних роботах не проводилося вивчення способів перекладу емоційно-забарвленої лексики в адресантно-адресатних конфігураціях «ОПКУНИ – ПІДОПІЧНІ» та «БАТЬКИ – ДІТИ».

Подана робота присвячена аналізу шляхів відтворення емоційного змісту в німецькомовному, англійськомовному та українськомовному парентальному дискурсі.

Об'єктом дослідження є парентальний дискурс відповідно до різних адресантно-адресатних конфігурацій («ОПКУНИ – ПІДОПІЧНІ», «БАТЬКИ – ДІТИ»). Предметом дослідження є лексико-стилістичні та ситуативні особливості вживання і перекладу емоційно-забарвленої лексики в парентальному дискурсі в англійській, німецькій та українській мовах.

Метою дослідження є порівняння емоційно-забарвленої лексики у парентальному дискурсі відповідно до окремих адресантно-адресатних конфігурацій у мовах оригіналу та перекладу.

Парентальний дискурс являє собою тип особистісно-орієнтованої комунікативної взаємодії в сімейно-побутовій сфері і характеризується статусною асиметрією, що зумовлена соціальною, віковою та рольовою нерівністю учасників спілкування.

Для поданого типу комунікації характерними рисами є неформальність та емоційність (як позитивна, так і негативна), які вербалізуються «емоційно- та експресивно-забарвленою лексикою».

Експресивними є виражальні засоби мови, наділені почуттєвістю, емоційністю. Вони надають висловлюванню певного колориту, тональності. У мисленнево-почуттєвій сфері мовця виявляється його ставлення до адресата мовлення. Залежно від мети і життєвої ситуації мовлення буває емоційно нейтральним або урочистим, офіційним, фамільярним, інтимно-ласкавим, гумористичним, сатиричним або й саркастичним [4, с. 13].

Використання мови у різних сферах діяльності людини зумовило стилістичну диференціацію лексики. Для передачі певної інформації в усній чи письмовій формі підбирають нейтральні або стилістично забарвлені слова, відповідно до мети поєднують їх.

Здебільшого слова виконують оцінно-експресивну функцію, завдяки якій у семантиці слів можуть бути закладені почуття радості, захоплення, ніжності, незадоволення, обурення, глузування тощо. Емоційно забарвлені лексеми, які слугують для опису почуттів, а також для передачі емоційних відтінків в оцінці явищ, подій, людей, називають експресивами (експресемами).

Експресія в парентальному дискурсі виражається лексично, коли корінь слова містить позитивний чи негативний семантичний заряд, або за допомогою словотворчих афіксів, які механічно «прищеплюють» слову нові відтінки [2].

Зазвичай, у конфігурації «БАТЬКИ – ДІТИ» емоційність виражається словотворчими засобами – додаванням демінутивних суфіксів:

“*Dinky Duddydums, don't cry, Mummy won't let him spoil your special day!*” – she cried, *flinging her arms around her sonny*.

У поданій ситуації заспокоєння адресант MOTHER використовує пестливі слова задля демонстрації піклування та любові до сина. У цьому прикладі відразу впадає в очі суфікс -y (*Dinky, Duddydums, Mummy, sonny*). Поданий демінутивний суфікс перетворює звичайне слово на емоційно-забарвлену лексему. Він виражає пестливе та лагідне ставлення матері до сина.

“*Mein kleiner Duddybums, weine nicht, Mami wird nicht zulassen, dass er deinen Geburtstag verdirbt*”.

У німецькому перекладі чітко вираженим є вживання лексеми на позначення пестливості *Duddybums*, із характерним для англійської мови демінутивним суфіксом -y. Суфікс -i у слові *Mami* не належить до класу демінутивних суфіксів німецької мови, а тому можна зробити припущення, що він запозичений з англійської мови.

“*Не плач, любий Дадичку, мамуся не дозволить йому зіпсувати твоє свято! – залементувала вона, пригортаючи сина*”.

Українська є найбагатшою мовою у світі за кількістю синонімічних відповідників. У такому разі лексема *лементувати* є синонімом слова *кричати*, але глибше відображає емоційний стан комуніканта. Така лексема підкреслює емоцію переживання матері за рідного сина, а слово *пригортати* тільки посилює уявлення про любов до дітей і є синонімічним відповідником дієслова *обіймати*.

У поданому прикладі звертання *любий Дадичку* виражає пестливе ставлення Петун’ї Дурсл’є до її сина Дадлі. *Дадичко* є варіацією лагідного звертання, утвореного додаванням демінутивного суфіксу *-чик* до основи. Лексема *мамуся* є варіативним відповідником слова *мати* й утворена також додаванням суфікса пестливості *-уся* до основи.

Синонімічні варіантні відповідники використовуються для позначення позитивної оцінки особи в парентальному дискурсі:

“*Where's my Dudders? Where is my neffy poo?*”

Слово *neffy poo* – синонімічний варіантний відповідник до загальнозживаної лексеми *nephew*, утворений додаванням суфікса -y, що позначає зменшено-пестливе ставлення та частки *poo*.

“*А де мій Дадик? Де мій племінничок?*”

Дадик є українським еквівалентом до оригіналу *Dudley* та утворений додаванням демінутивного суфікса *-ик*. Лексема *племінничок* має суфікс *-ичок* і показує пестливе ставлення адресанта ТІТКА до рідного племінника.

“*Wo ist den mein Dudders? Wo ist mein Nefflein?*”

У німецькому перекладі лексему *племінничок* утворено шляхом додавання демінутивного суфікса *-lein* до основи *der Neffe*.

У цей же час у спілкуванні комунікантів конфігурації «БАТЬКИ – ДІТИ» вживається інший прийом:

“*There's more in the frying pan, sweetums,*” said Aunt Petunia, turning misty eyes on her massive son. “*We must build you up while we have got the chance*”.

Лексема *sweetums* передає зменшено-пестливе значення і утворюється за допомогою суфікса *-um* до основи *sweet*. Емоційно-забарвлене означення *massive*, висловлене не комунікантом, а самим автором, що показує його негативну оцінку цьому герою. Вираз *build up* – синонімічний варіант для загальнозживаного слова *feed*.

“*Візьми зі сковороди, золотко, – сказала тітка Петун’я, розчулено глянувши на свого розгодованого сина. – Треба, щоб ти наїдався поки вдома*”.

Ніжне мамине слово – це та основа, на якій віками ткалося міцне й надійне полотно української ввічливості. Здавна повелося, що дітей, яких люблять усім серцем, називали такими пестливими словами, як *сонечко, зірочка, квіточка, пташечка, любчик, кицюня*. Усі вони утворені додаванням демінутивних суфіксів *-ечк, -очк, -ик* тощо. Автор перекладу вжив лексему *золотко*, щоб максимально наблизити її сенс до розуміння українським читачам.

У німецькому перекладі подане звертання утворене суфіксальним способом. До основи *der Schatz* додається суфікс пестливості *-chen*, який ще більше пом’якшує звертання матері:

“*In der Pfanne ist noch welcher, Schätzchen, sagte Tante Petunia und wandte sich mit verschleierten Augen ihrem verfetteten Sohn zu*.”

Для конфігурації «ОПКУНИ – ПІДОПІЧНІ» характерним є вживання стилістично знижених, просторічних слів, що іноді перебувають за межами літературної норми та пейоративних засобів словотвору:

AUNT PETUNIA: “*Eat quickly! The Masons will be here soon!*” Harry washed his hands and bolted down his pitiful supper. The moment he had finished, Aunt Petunia whisked away his plate. “*Upstairs, whistle-head! Hurry!*”

HARRY: “*I'm going, I'm going, auntie*” (Rowling).

Аналізуючи поданий дискурсивний фрагмент, варто звернути увагу на негативне звертання «*whistle-head*», яке виражене внутрішньосистемним експресивом – вульгаризмом. Існує безліч синонімів до слова *boy – old boy, lad, caddy*, але автор обирає саме *whistle-head*, щоб підкреслити зневажливе ставлення опікуна до підопічного. Таку думку підтримують спонукальні речення та інші вульгаризми «*snap*», «*whisk away*».

“*Iss rasch auf! Die Masons kommen gleich!*” Harry wusch sich die Hände und verschlang sein karges Mahl. Kaum war er fertig, schnappte ihm Tante Petunia den Teller weg. “*Nach oben! Marsch!*”

“*Швиденько їж! Скоро прийдуть Мейсони!*” Гаррі помив руки і миттю проковтнув свою жалюгідну вечерю. Не встиг дожувати, як тітка Петунія жбурнула його тарілку: “*Нагору! Мерщій!*”

У перекладах на німецьку та українську мову чітко простежується схожість з оригіналом, а експресиви підібрані з урахуванням усіх норм мов перекладу. Поданий уривок є яскравим прикладом відображення ситуації наказу. Наказовий спосіб творення слів та спонукальні речення як у мові оригіналу, так і у мові перекладу підтверджують цю думку. Стратегія здійснення впливу адресанта ОПІКУН щодо адресата ПІДОПІЧНИЙ показує зверхнє ставлення попереднього та задоволення його власних амбіцій.

Отже, одним із типів сімейного дискурсу, його складовим пластом є парентальний дискурс, що реалізує, зокрема, адресантно-адресатну конфігурацію «БАТЬКО / МАТИ – ДИТИНА» та презентує всю безліч різновидів спілкування між мовцями зі статусними ролями батьків та нащадків, зумовленого соціальними функціями партнерів та лише частково регламентованого за змістом і формою.

Порівнявши особливості вживання емоційно- та стилістично-забарвленої лексики в адресантно-адресатних конфігураціях «ОПІКУНИ – ПІДОПІЧНИЙ» та «БАТЬКИ – ДІТИ», ми дійшли висновку, що у конфігурації «ОПІКУНИ – ПІДОПІЧНИЙ» основним є негативне ставлення опікуна до підопічного. Це виражається численними вульгаризмами, лайливою, просторічною лексикою, синонімічними варіантами загальноживаних слів із негативним забарвленням, використанням пейоративних суфіксів, стратегії здійснення впливу на підопічного. Конфігурація «БАТЬКИ – ДІТИ» характеризується використанням зменшено-пестливих слів, демінутивних словотворчих засобів. Емоційне та експресивне забарвлення відтворюється в мові перекладу релевантними для неї засобами.

Подальше дослідження парентального дискурсу передбачає аналіз трансформацій у перекладі дискурсивних фрагментів у конфігураціях «ОПІКУНИ – ПІДОПІЧНИЙ» та «БАТЬКИ – ДІТИ».

Література:

1. Бігарі А.А. Дискурс сучасної англomовної сім'ї: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Київ, 2006. 226 с.
2. Бровкіна О.В. Особливості вербалізації емоційно-забарвленої лексики в англomовному парентальному дискурсі / О.В. Бровкіна, А.О. Міщенко. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна». Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2016. Вип. 61. С. 25–27.
3. Гнезділова Я.В. Емоційність та емотивність сучасного англomовного дискурсу: структурний, семантичний і прагматичний аспекти: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. К., 2007. 291 с.
4. Проценко О.В. (Бровкіна О.В.) Діалогічне мовлення в дискурсі родинного спілкування / О.В. Проценко (О.В. Бровкіна). Сучасні проблеми та перспективи дослідження романських та германських мов і літератур: Матеріали ІХ Міжвузівської конференції молодих учених. Донецьк: ДонНУ, 2011. С. 148–151.
5. Носенко Э.Л. Эмоциональное состояние и речь. К.: Высшая школа, 1981. 195 с.

Анотація

А. КУЛЬЧЕНКО, С. БАРАНОВА, О. БРОВКІНА. ПЕРЕКЛАД ЕМОЦІЙНО-ЗАБАРВЛЕНОЇ ЛЕКСИКИ В ПАРЕНТАЛЬНОМУ ДИСКУРСІ

У статті йдеться про особливості вживання емоційно-забарвленої лексики в парентальному дискурсі залежно від адресантно-адресатних конфігурацій «ОПІКУНИ – ПІДОПІЧНИЙ» та «БАТЬКИ – ДІТИ». Особлива увага зосереджена на детальному аналізі експресивів у перекладах дискурсивних фрагментів. За приклади взято уривки з англійської літератури та їх переклад на українську та німецьку мови.

Ключові слова: парентальний дискурс, емоційно-забарвлена лексика, адресантно-адресатні конфігурації, експресиви.

Аннотация

А. КУЛЬЧЕНКО, С. БАРАНОВА, О. БРОВКИНА. ПЕРЕВОД ЭМОЦИОНАЛЬНО-ОКРАШЕННОЙ ЛЕКСИКИ В ПАРЕНТАЛЬНОМ ДИСКУРСЕ

В статье идет речь об особенностях употребления эмоционально-окрашенной лексики в парентальном дискурсе зависимо от адресантно-адресатных конфигураций «ОПЕКУНЫ – ПОДОПЕЧНЫЕ» и «РОДИТЕЛИ – ДЕТИ». Особое внимание сосредоточено на подробном анализе экспрессивов в переводах дискурсивных фрагментов. В качестве примеров выступают отрывки из английской литературы и их переводы на украинский и немецкий язык.

Ключевые слова: парентальный дискурс, эмоционально-окрашенная лексика, адресантно-адресатные конфигурации, экспрессивы.

Summary

A. KULCHENKO, S. BARANOVA, O. BROVKINA. TRANSLATION OF EMOTIONALLY COLOURED WORDS IN PARENTAL DISCOURSE

The article deals with the peculiarities of use of emotionally coloured lexemes in the parental discourse according to the addresser-addressee configurations “GUARDIANS – WARDS” and “PARENTS – CHILDREN”. Particular attention is focused on the detailed analysis of the expressions in the translations of discursive fragments. The examples are fragments from English literature and their translations into Ukrainian and German.

Key words: parental discourse, emotionally coloured lexemes, addresser-addressee configurations, expressions.